

Польнов Б.Б. (1926): Пески Донской области, их почвы и ландшафты. - Тр. Почв. ин-та им. В.В. Докучаева. 1: 3-198.

ОРНИТОФАУНА БОЛОТА ВИДРА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

В.М. Грищенко, М.Н. Гаврилюк

Ornithofauna of the swamp Vydra and its environs. - V.N. Grishchenko, M.N. Gavrilyuk. - Practical questions of bird preservation. Chernivtsi, 1995. - The swamp is situated on the border of Kiev and Chernigiv regions between the rivers Dnieper and Desna. The ornithological reservation was created here. The nature complex and ornithofauna of the swamp and neighbouring forests is described. It is proposed to relate this swamps to Important Bird Areas.

За нашою пропозицією у 1994 р. на межі Вишгородського району Київської області та Козелецького району Чернігівської області був створений заказник "Журавлиний". До нього входить болотний масив Видра та навколишні ліси. Видра - велике низове, у верхній частині - перехідне болото, поросле очеретом і чагарниками, посередині якого протікає річечка зі спрямленим руслом. Меліорація була проведена лише часткова і не привела до повного осушення болотного масиву. Зараз поступово проходить вторинне заболочування, чому сприяють заростання русла річки і діяльність бобрів (*Castor fiber*). Їх греблі сповільнюють стік води. Видра оточена заболоченими вільшаниками, лише в деяких місцях до неї підходять сухі діброви. Річка практично пересихає до кінця літа, лише в бобрових загатах залишається вода. Взагалі болотний масив тут тягнеться довгою смугою аж від с. Сорокошичі Козелецького району на півночі. Ділянка біля сіл Косачівка та Лошакова Гута осушена. У нашій статті мова йтиме лише про орнітофауну південної частини цих боліт між селами Лошакова Гута та Сувід.

Обстеження болота Видра та навколишніх лісів проводилося нами під час 5 експедицій: 5-8.11.1988 р., 28.04-1.05.1991 р., 30.04-5.05.1992, 9-11.09.1994, 27.04-2.05.1995 р. У них брали участь також В. Бондаренко, Ю. Свинцова, А. Кац, Є. Яблоновська, М. Міщенко та С. Авілов. По орнітофауні зимового періоду ми маємо лише часткові дані, зате гніздова вивчена досить повно. Всього було зареєстровано 114 видів птахів, з них 87 - гніздяться або ймовірно гніздяться (табл.).

На болоті Видра та в навколишніх лісах зустрічається порівняно велика кількість рідкісних птахів. Найбільшу цінність в орнітологічному плані воно становить як місце гніздування сірого журавля (*Grus grus*). Це найближче велике поселення цих птахів поблизу Києва. 29-30.04.1991 р. та 2-4.05.1992 р. нами були проведені обліки чисельності журавлів по голосах. Всього зареєстровано 15-20 пар (Грищенко, Гаврилюк, 1993). Журавлі гніздяться в основному на зарослому очеретом та кущами болоті, кілька пар - у заболочених вільшаниках вздовж нього. Причому дві пари трималися більш як за кілометр углиб лісу. 4.05.1992 р. ми зустріли одного журавля, який шукав їжу у залитому водою вільшанику на відстані близько кілометра від узлісся. Ще 2-3 пари журавлів гніздяться на болотах, що входять до Дніпровсько-Деснянського ландшафтного заказника. Зустрічаються вони також на лісових болотах на схід від Видри. Тільки в ближніх кварталах гніздиться не менше 3-5 пар. Журавлі прилітають годуватися і на пасовища на місці осушених боліт західніше с. Сувід Вишгородського району. 30.04.1992 р. ми спостерігали там 3, 2.05.1995 р. - 7 птахів. За даними працівників Чернинського лісництва тут спостерігається передвідлітне скупчення з кількох десятків особин. 9-11.09.1994 р. ми обстежили болото і навколишні сінокоси та пасовища, але журавлів ніде вже не було.

Крім журавлів тут було виявлені гніздові ділянки 2 пар зміїда (*Circaetus gallicus*) у південній і північній частинах болота, 28.04.1995 р. знайдене пусте гніздо в середній частині на чернігівській стороні. Отже, тут можливе гніздування навіть 3 пар. Біля верхів'їв болота виявлене гніздо чорного лелеки (*Ciconia nigra*), за даними працівників лісового господарства ще одне було в центральній частині Чернинського лісництва. 28.04.1995 р. ми обстежили цю ділянку, але гнізда не знайшли. Можливо, воно було знищене під час вирубки, що проходила тут взимку.

Над болотом та навколишніми лісами ми неодноразово відмічали ширяючих поодиноких підорликів (*Aquila pomarina* чи *A. clanga*). 3.05.1992 р. та 28.04.1995 р. спостерігалися пари птахів. Підорлики трималися переважно у північній частині болотного масиву, лише зрідка залітали на південь. Гніздо нами знайдене не було, але гніздування принаймі однієї пари тут цілком ймовірно.

Гнізда білобрового дрозда (*Turdus iliacus*) нам не траплялися, але співаючі самці зустрічаються на Видрі регулярно і в багатьох місцях, у характерних для цього виду гніздових біотопах, тому гніздування цілком ймовірно.

На Видрі та в навколишніх лісах досить висока чисельність цінних мисливських звірів - кабана (*Sus scrofa*), лося (*Alces alces*), благородного оленя (*Cervus elaphus*), козулі (*Capreolus capreolus*). Причому саме болото та заболочені вільшаники використовуються багатьма з них для розмноження. На річці, що протікає через болота, проживає надзвичайно велика кількість бобрів - нори та погризи зустрічаються буквально на кожному кроці. Насипаний під час меліорації вздовж русла насип створив сприятливі умови для риття нір. Високий рівень води в річці тримається принаймі до середини літа. Крім того, ми знайшли більше десяти гребель з невеликими загатами. Бобри використовують у їжу в основному березу, що росте у великій кількості вздовж насипу, і кущі верби. У лісах навколо Видри зустрічається борсук (*Meles meles*), занесений у друге видання Червоної книги України (1994).

Орнітофауна болота Видра та його околиць
Ornithofauna of the swamp Vydra and its environs

Вид Species	Статус Status	Зустрічальність Occurence	Примітки Remarks
1	2	3	4
1. <i>Ardea cinerea</i>	Г	+	
2. <i>Ciconia ciconia</i>	Г	+	Гн. в лісництві
3. <i>C. nigra</i> *	Гн	+	1-2 пари
4. <i>Anas platyrhynchos</i>	Гн, П	++ +	
5. <i>A. querquedula</i>	Гн, П	++ +	
6. <i>Milvus migrans</i>	Г	+	1-2 пари
7. <i>Haliaeetus albicilla</i>	З		
8. <i>Accipiter gentilis</i> *	Гн	+	3-5 пар
9. <i>A. nisus</i>	Гн	+	2-3 пари
10. <i>Buteo buteo</i> *	Гн	+	5-8 пар
11. <i>B. lagopus</i>	З	+	
12. <i>Aquila clanga</i> чи <i>A. pomarina</i>	Гн?	+	1 пара
13. <i>Circaetus gallicus</i> *	Гн	+	2-3 пари
14. <i>Circus aeruginosus</i>	Гн	+	3-5 пар
15. <i>C. pygargus</i>	З		
16. <i>Falco subbuteo</i>	Гн	+	
17. <i>F. vespertinus</i>	П	+	

Продовження таблиці

1	2	3	4
18. <i>Lyrurus tetrix</i>	Гн	+	
19. <i>Grus grus</i>	Гн	+	15-20 пар
20. <i>Crex crex</i>	Гн	++	
21. <i>Gallinula chloropus</i>	Гн	++	
22. <i>Rallus aquaticus</i>	Гн	+++	
23. <i>Porzana porzana</i>	Гн	++	
24. <i>P. parva</i>	Гн	+	
25. <i>Charadrius dubius</i>	З		Гніздиться на полях поблизу болота
26. <i>Vanellus vanellus</i>	З		Гніздиться на луках поблизу болота
27. <i>Tringa ochropus</i>	Гн	+	
28. <i>T. nebularia</i>	П	+	
29. <i>T. glareola</i>	П	+	
30. <i>Xenus cinereus</i>	Гн	+	
31. <i>Gallinago gallinago</i>	Гн	+++	
32. <i>Scolopax rusticola</i>	Гн	++	
33. <i>Larus ridibundus</i>	З		
34. <i>Chlidonias nigra</i>	П	+	
35. <i>Columba palumbus</i>	Гн	++	
36. <i>C. oenas</i>	Гн	+	
37. <i>Streptopelia turtur</i>	Гн	++	
38. <i>Cuculus canorus</i>	Гн	++	
39. <i>Strix aluco</i>	Гн	+	
40. <i>Asio flammeus</i>	Гн	+	
41. <i>A. otus</i>	Г, Гн?	+	
42. <i>Caprimulgus europaeus</i>	Гн	+	
43. <i>Merops apiaster</i>	Г	++	
44. <i>Jynx torquilla</i>	Гн	++	
45. <i>Dryocopus martius</i>	Гн	+	
46. <i>Picus canus</i>	Гн	+	
47. <i>Dendrocopos major*</i>	Гн	++	
48. <i>D. minor</i>	Гн	+	
49. <i>D. medius</i>	Гн	+	
50. <i>Alauda arvensis</i>	Гн	+	
51. <i>Lullula arborea</i>	Гн	++	

Продовження таблиці

1	2	3	4
52. <i>Hirundo rustica</i>	Г	+++	
53. <i>Motacilla alba</i>	Гн	+	
54. <i>Anthus trivialis</i> *	Гн	++	
55. <i>Lanius collurio</i> *	Гн	+++	
56. <i>L. excubitor</i>	ЗМ	+	
57. <i>Bombycilla garrulus</i>	П, ЗМ	++	
58. <i>Troglodytes troglodytes</i>	Гн	++	
59. <i>Prunella modularis</i>	П	+	
60. <i>Erithacus rubecula</i>	Гн	+++	
61. <i>Luscinia luscinia</i>	Гн	+++	
62. <i>L. svecica</i>	Гн	+	
63. <i>Saxicola rubetra</i>	Гн	++	
64. <i>Turdus merula</i> *	Гн	+++	
65. <i>T. philomelos</i> *	Гн	+++	
66. <i>T. pilaris</i>	Гн	++	
67. <i>T. iliacus</i>	Гн?	+	
68. <i>T. viscivorus</i>	Гн	+	
69. <i>Locustella luscinioides</i>	Гн	++	
70. <i>Acrocephalus palustris</i>	Гн	++	
71. <i>A. arundinaceus</i>	Гн	+++	
72. <i>A. scirpaceus</i>	Гн	++	
73. <i>Hippolais icterina</i>	Гн	+	
74. <i>Sylvia atricapilla</i> *	Гн	+++	
75. <i>S. nisoria</i>	Гн	++	
76. <i>S. communis</i>	Гн	++	
77. <i>S. curruca</i>	Гн	+	
78. <i>Phylloscopus trochilus</i>	Гн	++	
79. <i>Ph. collybita</i>	Гн	++	
80. <i>Ph. sibilatrix</i>	Гн	++	
81. <i>Regulus regulus</i>	ЗМ	+	
82. <i>Ficedula hypoleuca</i>	Гн	++	
83. <i>F. albicollis</i>	Гн	++	
84. <i>Siphia parva</i>	Гн	+	
85. <i>Aegialos caudatus</i>	Гн	++	
86. <i>Remiz pendulinus</i>	Гн	+	
87. <i>Parus palustris</i>	Гн	++	

Закінчення таблиці

1	2	3	4
88. <i>P. ater</i>	Зм	+	
89. <i>P. major</i> *	Гн	+++	
90. <i>P. caeruleus</i>	Гн	++	
91. <i>P. cristatus</i>	Гн	++	
92. <i>Sitta europaea</i>	Гн	++	
93. <i>Certhia familiaris</i>	Гн	+	
94. <i>Emberiza citrinella</i> *	Гн	++	
95. <i>E. schoeniclus</i>	Гн	+++	
96. <i>Fringilla coelebs</i> *	Гн	+++	
97. <i>F. montifringilla</i>	Гн	+	
98. <i>Chloris chloris</i> *	Гн	++	
99. <i>Spinus spinus</i>	П, Зм	+++	
100. <i>Acanthis flammea</i>	П, Зм	+	
101. <i>A. cannabina</i>	Гн	+	
102. <i>Carduelis carduelis</i>	Гн	++	
103. <i>Carpodacus erythrinus</i>	Гн	++	
104. <i>Pyrrula pyrrhula</i>	П, Зм	+++	
105. <i>C. coccothraustes</i>	Гн	++	
106. <i>Passer montanus</i>	З		
107. <i>Sturnus vulgaris</i>	Г	+	
108. <i>Oriolus oriolus</i>	Гн	+	
109. <i>Garrulus glandarius</i>	Гн	++	
110. <i>Pica pica</i>	Гн	+	
111. <i>Nucifraga caryocatactes</i>	З		
112. <i>Corvus cornix</i>	Гн	+	
113. <i>C. frugilegus</i>	З		
114. <i>C. corax</i>	Гн	++	

Позначення в таблиці: Г - годується, Гн - гніздиться, З - залітний вид, П - пролітний, Зм - зимуючий; + - малочисельний, ++ - звичайний, +++ - багаточисельний. Зірочкою помічені види, для яких були знайдені гнізда.

Designations in the Table: Г - feeding, Гн - breeding, З - vagrant species, П - migrating, Зм - wintering; + - unnumerous, ++ - usual, +++ - numerous. The species, for which the nests were found, are marked with the asterisk.

Багато рідкісних птахів гніздиться також північніше обстеженої нами ділянки. 1.05.1995 р. на осушених болотах між селами Косачівка та Лошакова Гута ми спостерігали змієда, підорлика, самця лугового луня (*Circus pygargus*). За даними В.М. Бабка, неподалік від с. Сорокошичі гніздяться орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*) та підорлик.

Унікальний природний комплекс болота Видра необхідно зберегти, що й стало можливим завдяки організації заказника. Заборонити тут передусім треба проведення меліоративних та будівельних робіт, прокладання доріг, вирубування лісів навколо болота. Болотний масив Видра доцільно також віднести до важливих місць проживання птахів (Important Bird Areas).

ЛІТЕРАТУРА

- Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н. (1993): Крупнейшее поселение серого журавля (*Grus grus*) в окр. Киева. - Вестн. зоологии. 4: 19.
Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Українська енциклопедія. 1994. 1-464.

ХИЩНЫЕ ПТИЦЫ НЕКОТОРЫХ ЗАПОВЕДНЫХ ОБЪЕКТОВ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

В.А. Костюшин, В.И. Мирошниченко

Birds of Prey of some reservations in Nicolayev region. - V.A. Kostyushin, V.I. Miroshnichenko. - Practical questions of bird preservation. Chernivtsi, 1995. - 9 reservations were investigated in 1988-1993. Their brief descriptions are adduced. 65 nests were found. 24 from them were empty, 7 were occupied by the Ravens and 34 - by Birds of Prey (58,6%). The most numerous species were the Buzzard (35,3% from the total numbers), the Goshawk (29,4%), the Booted Eagle (20,6%). The numbers of Birds of Prey depended on the presence of the suitable for nesting forests and human disturbance.

С 1988 по 1993 г. было детально обследовано 9 заповедных объектов, общая площадь которых составляет 6354 га.

"Радинская дача" - заказник республиканского значения в Вознесенском районе, площадь - 1782 га. Относительно небольшие участки заняты спелыми лиственными лесами. Основная часть территории представлена средневозрастными и молодыми насаждениями, а также ореховыми садами. Имеется несколько прудов